

Наведене вище яскраво свідчить про ґрунтовність і справжній академізм А. Кримського, який ніколи не поступався історичною правдою. Всі його, і це слід особливо підкреслити, історичні публікації, в тому числі і по пекучій для нього проблемі гноблення як за часів царату так і за радянської влади, ґрунтувалися не на емоціях, а вони були сповнені наукового об'єктивізму, намагання дійти історичної правди і саме тому і сьогодні виглядають переконливими і такими, що ніколи не втрачали своєї наукової значимості.

Література:

1. Наріжна О. Звенигородщина – осереддя роду Агатангела Кримського. *Пам'ять*. Краєзнавчий часопис Звенигородщини. 2021. № 1. С. 6–18.
2. Кримський А. Ю. Вибрані сходознавчі праці : в 5 т. / А. Ю. Кримський; редкол. : Л. В. Матвеева. НАН України, Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського. Т. III : Тюркологія. 2010. 416 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-356-2-24>

Рева-Лєвшакова Л. В.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови та мовної підготовки іноземців
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

ТУРЕЦЬКІ НАРАТИВИ В УКРАЇНСЬКОМУ РОМАНІ «РОКСОЛАНА» П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

Так склалося, що Україна з Туреччиною мають не тільки тривалу історію суспільно-політичних відносин, але й назавжди поріднилися іменами неординарних постатей, одне з яких ім'я Роксолана, котре завжди буде викликати полемічні питання й різноманітні судження щодо етимології й історичного фактографізму, що межує з міфологічними поглядами й думками. Тому має певну актуальність щодо дослідницького фокусу і в майбутні часи.

Завдячуючи авторові роману «Роксолана» Павлу Загребельному маємо чудовий український роман про життєві пригоди однієї з найвідоміших жінок емігранток-полонянок в Османській імперії. Особливу увагу він приділяв національно-культурним турецьким

колоритам, якими насичено художній твір. Вони мають дещо двовекторну розбіжність, оскільки пов'язані з певними народами – українським та турецьким – з їхніми національними традиціями і культурами, що інколи ріднять їх з реаліями буття, але здебільшого показують величезну прірву у своїй полярності.

Усі лейтмотиви твору пов'язані прямо або опосередковано з головною героїнею. За кожним з описів культурної різності, ненав'язливого протиставлення, міркувань персонажів й оціночних визначень начебто опосередкованого «голоса за кадром» стоїть автор – П. Загребельний. Свою зацікавленість Султаною українського походження автор пов'язував зі знайомством з книгою «Історія Туреччини» (1924 р.) А. Кримського. Створюючи образ жінки автор намагався розкрити її культурну наповненість, звертаючись до національних традицій і природної гуманності з нахилом на українські етнічні особливості. Міркуючи про природу своєї зацікавленості образом Роксолани та виникнення роману про неї, автор натякав на письменницьке завдання поповнити пантеон українського народу жіночим іменем, ставлячи Роксолану в рівень жіночих пантеонів інших народів. Важливість «воскресіння тіні минулого» на переконання автора у далекосяжній меті: «поєднати історію цієї жінки з історією її народу, з'єднати те, що було так жорстоко й несправедливо роз'єднано, бо зведена до купи доля окремої особи і цілого народу набуває нового виміру» [1, с. 730].

До образу Роксолани автор підійшов ґрунтовно, виявляючи себе як допитливий дослідник. У своїй оповіді він багато в чому виправдовує героїню, вона подобається йому, як сильна, мудра, хитрувато-смішна і вперто-впевнена. Непростий шлях її виправдовується грою долі, яка складалась так, як вона не планувала. Він абсолютно не погоджується з думкою багатьох попередників, зокрема європейських письменників, про те, що Роксолана-Хюррем була жінкою підступною, злочинною і жорстокою, чому надавалось пояснення врятувати себе і своїх дітей. Намагаючись зрозуміти, чому склалась така стійка думка про султану, автор роману ставив чимало питань для себе. Здається вирішальним у створенні образу і долі Роксолани стали його відвідини восьмигранної усипальниці жінки. Мабуть збереження цієї пишної поваги до співвітчизниці та розкішні ландшафти Івано-Франківщини утвердили автора у своєму задумі висвітлити долю дитини-чужинки, що зайняла високе місце в історії не своєї країни, іншої культури і протилежної ментальності. Враження від усипальниці було настільки сильним, що автор обурено писав про те, як можна було деяким письменникам зберегти інтонацію відвертого наклепу на жінку навіть

після відвідин Стамбулу і усипальниці, не спростувавши хоча б деякі звинувачення у бік Султани.

В. Фащенко, завжди тонко відчуваючи текст, з цього приводу писав: «П. Загребельний поставив перед собою неймовірно складне питання: не тільки очистити біографію Роксолани від міфів, за якими вона начебто була "кривавою леді Макбет з України", не тільки заперечити думки тих авторів, які підносили неіснуючі добродієства султанші (вона, мовляв, припинила напади ординців, розбудовувала Запорізьку Січ), а й глибоко зазирнути в надра душі героїні, у психологію людини, яка сама себе створила і перевищила людською сутністю самого Сулеймана Пишного» [2, с. 164–165]. Так розумів цей роман автор літератури про літературу, такі завдання художньо освітив письменник, а вже уміння відкривати нові ідеї в задумі та знаходити інші лейтмотиви – право наступних досліджень різноманітних таїн відомого українського історичного роману.

Саме створюючи образи вигаданих й історичних жінок (зокрема в романах «Первоміст», «Смерть у Києві», «Євпраксія») автор намагався розкрити їхню своєрідність, звертаючись до національних традицій, зв'язків з природою, нахилом до українсько-самобутніх особливостей. Міркуючи про інтенції своєї зацікавленості образом Роксолани та виникнення роману про неї, автор натякав на письменницьке завдання зберегти ім'я української султанши для наступних поколінь, тобто зберегти його для історії. Тому впевнено заперечував думку багатьох попередників про те, що Роксолана була жінкою злочинною. Намагаючись зрозуміти, чому склалась така стійка думка про султана, автор роману ставив чимало питань для себе. В оповіданні він багато в чому виправдовує героїню, порівнюючи з птахом, що потрапив в османські пастки природи, релігії, культури, ментальності, навіть одягу й їжі. Завданням письменника було показати, що Роксолана була незвичайною жінкою, яка стала султаншою на чужині й залишається до цього часу найвідомішою жінкою Османської імперії. Щодо турецьких наративів, то вони цілком допомагають зрозуміти складні умови існування, виживання й життя найвідомішої в турецькій історії української жінки.

Література:

1. Загребельний П. Роксолана. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=999>